МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

МАУП

ПРОБЛЕМИ МОДЕРНІЗАЦІЇ УКРАЇНИ

Випуск 5

Матеріали
Звітної науково-практичної конференції науковців МАУП
“Соціальна практика та теоретико-методологічні
засади модернізації України
(політичні, юридичні, економічні та психологічні проблеми)”
м. Київ, МАУП, 30 листопада 2017 р.

Київ
ДП “Видавничий дім “Персонал”
2017

ББК 63.3(4УКР)я43
С76

Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом (протокол № 12 від 25.10.17)

Редакційна колегія:
М. Н. Курко (голова), д-р юрид. наук, проф.;
М. Ф. Головатий (заступник голови), д-р політ. наук, проф.;
А. А. Ігнатченко (відповідальний редактор), канд. техн. наук;
І. П. Бідзюра, д-р політ. наук, проф.;
В. М. Воронін, д-р іст. наук;
В. І. Литвиненко, д-р юрид. наук, проф.;
Є. О. Романенко, д-р наук з держ. упр., проф.;
О. Л. Фещенко, канд. екон. наук, доц.;
Л. В. Янюк (виконавчий редактор).

Матеріали подано в авторській редакції.
Відповідальність за зміст та орфографію матеріалів несуть автори.

Проблеми модернізації України : [зб. наук. пр.] / МАУП. — К.: ДП "Видавничий дім "Персонал", 2008 —

С76 Вип. 5: Матеріали звітн. наук.-практ. конф. "Соціальна практика та теоретико-методологічні засади модернізації України (політичні, юридичні, економічні та психологічні проблеми)", 30 листопада 2017 р. / редкол. : М. Н. Курко (голова) [та ін.]. — 2017. — 352 с. : іл. — Бібліогр. у кінці ст.

У пропонованому збірнику подано тези доповідей учасників науково-практичних форумів МАУП, що відбувались у контексті загальноакадемічної Науково-практичної конференції "Соціальна практика та теоретико-методологічні засади модернізації України (політичні, юридичні, економічні та психологічні проблеми)" з проблематики широкого кола аспектів процесу системної модернізації України.

Для науковців, громадсько-політичних діячів, студентів, а також усіх, хто цікавиться розвитком Української держави і світовим досвідом проведення модернізаційних процесів.

ББК 63.3(4УКР)я43

© Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП), 2017
© ДП "Видавничий дім "Персонал", 2017

Вус В. І.
Особливості аксіогенезу підлітків при поєднанні релігійної освіти із всебічним розвитком їх особистості *147*

Shamne A. V.
Subjective welfare as a component of the mental health of modern youth of Ukraine *149*

Богдан О. Ю.
Психологічні чинники готовності старшокласників до вибору майбутньої професійної діяльності *150*

Кравченко І. М.
Особливості впливу сім'ї на становлення особистості підлітків *152*

Каляміна В. К.
Особливості міжособистісних відносин молодших школярів із синдромом дефіциту уваги та гіперактивності *155*

Лещенко О. С.
Психологічні особливості агресивної поведінки жінок із співзалежністю *157*

Панасюк В. С.
Удосконалення стилю керівництва в комерційній організації на прикладі ПП "Алмавеко, фуд" *159*

НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПРАВА ІМ. КНЯЗЯ ВОЛОДИМИРА ВЕЛИКОГО

НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ "Україна – незалежна, демократична, соціальна, правова держава: реалії сьогодення та перспективи"

Іваненко О. В.
Інформаційна ентропія та ентропійна інформація у галузі права: деякі загальнотеоретичні питання *161*

Заросило В. О.
Окремі аспекти запобігання і протидії корупції у Великобританії *164*

Кислий А. М., Денисенко М. М.
Становлення системи нормативного регулювання негласних слідчих (розшукових) дій *167*

Бортник В. А.
Сучасні муніципальні концепції *171*

Ковальчук А. Ю.
Конституція України — як правова основа протидії корупції *174*

Веклич В. О.
Корупція як деструктивний чинник стосовно прав людини: потреба щодо інформування громадськості й реалізації відповідної політики *177*

Стасюк С. В.
Оновлені моделі податкових правових відносин в Україні *180*

Курчина Т. О., Чорна М. Ф., Твердохліб А. І.
Феномен правової культури: сучасне прочитання *183*

А. М. КИСЛИЙ
д-р юрид. наук, ННІП МАУП

М. М. ДЕНИСЕНКО
здобувач СК-1 ННІ КРД НА СБ України

СТАНОВЛЕННЯ СИСТЕМИ НОРМАТИВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ

Вивчення будь-якого суспільного феномену потребує його періодизації, виділення об'єктивних історичних етапів його становлення і розвитку. Так, С. Р. Тагієвим запропоновано періодизацію розвитку системи правового регулювання негласної слідчої (розшукової) діяльності на території нашої держави [1]. Водночас, для наведення обґрунтованої періодизації розвитку інституту негласних слідчих (розшукових) дій (НСРД) слід виділити певні об'єктивні критерії у вказаній сфері.

Фахівці слушно звертають увагу на пряму залежність специфіки та дієвості методів розшукової діяльності від державного устрою і моральних засад, на яких ґрунтується існування конкретної спільності людей [2]. Також можна відзначити, що розвиток системи регулювання негласної слідчої (розшукової) діяльності перебуває у тісному зв'язку із засадами організації кримінального процесу як такого. Саме зміна принципів кримінального судочинства є тим важелем, який спонукає на сучасному етапі до змін у регулюванні системи розшуку.

На нашу думку, таємні заходи, які проводились з метою розкриття або попередження злочинів до Нового часу, не можна назвати оперативно-розшуковими заходами або негласними слідчими (розшуковими) діями в тому сенсі, який нині вкладається в ці поняття. Опитування та спостереження, що, як вбачається, були єдиними формами розшукової діяльності на цьому етапі, не потребували особливих професійних навичок і виконувалися, за необхідності, військовими адміністраторами та тимчасово залученими особами. Як і в будь-якій іншій сфері суспільного життя на початкових етапах розвитку, при розслідуванні злочинів керувалися пануючими у суспільстві уявленнями про справедливе і несправедливе, допустиме і недопустиме.

Ускладнення форм і методів негласної розшукової діяльності, зростання її масштабів, а отже і впливу на суспільне життя, викликало необхідність її формальної регламентації. Спочатку така регламентація здійснювалася з метою впорядкування діяльності відповідних органів та установ, а також для убезпечення інтересів самої правлячої верхівки, оскільки негласна розшукова діяльність найтіснішим чином була пов'язана із питаннями здійснення владних функцій. Така регламентація ще не мала публічного характеру і здійснювалася у формі відомчих інструкцій, циркулярів, які визначали права, обов'язки та відповідальність певних службових осіб.

Становлення національних держав, вільних від станових обмежень, необхідність залучення до демократичних політичних процесів практично всього дорослого населення країни, докорінно змінило й систему розслідування злочинів. За-

гальновизнано, що першою до нової системи регулювання розшукової діяльності серед країн континентальної правової системи перейшла Франція із прийняттям у 1808 році Кодексу кримінального розслідування [3]. Зокрема, визначальне значення для становлення системи регламентації негласної слідчої та розшукової діяльності мали положення ст. 10 вказаного Кодексу, відповідно до яких під час проведення дізнання префекти департаментів поліції мали право особисто або через посадових осіб судової поліції вживати необхідні заходи для розкриття злочинів і викриття винних. В країнах англо-саксонської системи права вказані зрушення розпочалися ще раніше [4]. Саме на цьому етапі вперше можна казати про публічну, тобто власне правову, регламентацію вказаної сфери.

Нарешті, останній етап розвитку системи регулювання розшукової діяльності пов'язаний із становленням інституту прав людини і діяльності міжнародних правових установ як у сфері захисту прав людини, так і розшукової діяльності. Коротко оглянемо вказані етапи на території України і спробуємо виділити їх найбільш характерні риси і закономірності їхнього розвитку.

Враховуючи викладене, ми можемо виділити наступні етапи становлення системи нормативного регулювання негласних слідчих (розшукових) дій:

1. *Регулювання звичаєм*. На цьому етапі відсутні будь-які письмові джерела, які б встановлювали порядок проведення негласних розшукових дій; особи, що їх проводять, керуються пануючими у суспільстві уявленнями про справедливе і несправедливе, допустиме і недопустиме. Застосовуються найбільш прості методи негласного отримання інформації: таємне опитування, таємний огляд місця. Для України вказаний етап не має суттєвих відмінностей від інших країн, хронологічно він тривав з часів становлення Давньоруської держави до XVIII століття.

2. *Регулювання закритими* (*відомчими*) *актами*. На цьому етапі ускладнення суспільного життя потребувало відповідних механізмів регулювання, у тому числі у сфері протидії злочинності і захисту державних інтересів. Формується відповідний апарат, який виконує функції таємного отримання інформації на професійній основі. Функціонування такого апарату вже не може регулюватися звичаєвим правом, тому вищими владними органами видаються письмові приписи, які поступово узагальнюються і набувають форму таємних відомчих інструкцій. На цьому етапі застосовуються вже більш складні методи негласного отримання інформації, у тому числі систематичне таємне спостереження, впровадження інформаторів до злочинних груп. Тобто, від суто пасивних методів, які застосовуються виключно після вчинення злочину, правоохоронні органи переходять до формування системи попередження злочинів.

Саме в цей період формується класична методика негласного отримання інформації, яка досягає рівня наукової дисципліни; поширюється застосування технічних засобів отримання інформації, проводяться відповідні наукові дослідження методів негласного отримання інформації. Україна проходила цей етап у складі Російської імперії, а потім СРСР з XVIII ст. до часу набуття незалежності.

3. *Регулювання публічними нормативними актами або етап процесуалізації негласних слідчих* (*розшукових*) *дій*. Перехід до цього етапу був пов'язаний із кількома чинниками. По-перше, становлення демократичних форм державного устрою потребувало підвищення суспільного контролю над діяльністю правоохоронних органів. У сфері негласної розшукової діяльності для більшості демократичних країн оптимальною формою такого контролю став судовий нагляд. Для забезпечення цього нагляду необхідно було прийняти закони, якими мав керуватися суд при визначенні дозволеного і недозволеного у цій сфері.

По-друге, перехід від інквізиційного до сучасного кримінального процесу, заснованого на принципах усності, гласності та змагальності сторін, потребував нормативного регулювання процесу збирання доказів. При цьому інформація, отримана у позапроцесуальний спосіб, не могла бути використана як доказ в суді, що призводило до втрати доказового матеріалу, отриманого за допомогою НСРД. Тому виникла необхідність процесуалізації негласних слідчих (розшукових) дій.

По-третє, розширення можливостей розшукового апарату та розвиток нових технічних систем отримання інформації створювало небезпеку зловживання можливостями втручання в приватне життя, що потребувало чіткого визначення і закріплення в законі випадків, коли таке втручання є правомірним. На цьому етапі, наряду з традиційними методами, широко застосовуються технічні засоби негласного отримання інформації, як то аудіоконтроль, оперативна фото- та відеозйомка.

Специфіка України полягає в тому, що етап процесуалізації негласних слідчих (розшукових) дій проходив суперечливо і непослідовно. Перша спроба нормативного регулювання системи негласного отримання інформації була здійснена ще під час судової реформи 1864 року, однак спочатку реакційна політика царського уряду, а потім більшовицький переворот і створення тоталітарної держави згорнули ці прогресивні тенденції, і на десятиліття затримали формування системи нормативного регулювання негласних слідчих (розшукових) дій. Повною мірою України перейшла до вказаного етапу тільки з прийняттям КПК 2012 року.

4. *Регулювання системи негласних слідчих* (*розшукових*) *дій із урахуванням міжнародних норм у сфері захисту прав людини.* На сучасному етапі імплементація міжнародно-правових норм є одним з головних чинників сучасної еволюції національних систем організації правоохоронної діяльності [4]. Важливим чинником вказаних нововведень було те, що у 1997 р. Україна ратифікувала Європейську конвенцію з прав людини (надалі — Конвенція), і практика Європейського суду з прав людини стала обов'язковою для врахування національними судами [5].

Крім того, розвиток міждержавних економічних зв'язків, інтернаціоналізація злочинності, екстериторіальний характер діяльності терористичних груп змушують правоохоронні органи різних країн шукати найбільш дієві механізми співробітництва у сфері оперативно-розшукової діяльності, що викликає необхідність уніфікації відповідного законодавства. Специфіка методів негласної розшукової діяльності на цьому етапі полягає у широкому застосуванні технічних засобів та цифрових технологій, що також потребує розвитку нормативної бази у цій сфері.

Наразі важко сказати, в яких формах відбуватиметься вдосконалення нормативної бази проведення НСРД, водночас можна окреслити головні тенденції цього етапу, для якого будуть характерні:

- запровадження міжнародних стандартів у сфері НСРД, участь міжнародних експертів в розробці відповідного вітчизняного законодавства;
- урахування практики міжнародних судових установ, зокрема, Європейського суду з прав людини, при проведенні НСРД та використанні їх результатів;
- спеціальне нормативне регулювання процесуального закріплення результатів негласних слідчих (розшукових) дій, проведених поза межами держави;
- спеціальне нормативне регулювання порядку проведення НСРД правоохоронними органами іноземних держав на території України.

Вказані тенденції створюють підґрунтя для подальшого розвитку і вдосконалення системи нормативного регулювання провадження негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів в кримінальному судочинстві.

Джерела

1. Тагиев С. Р. Генезис становлення інституту негласних слідчих (розшукових) дій // Вісн. Луганського держ. ун-ту внутрішніх справ ім. Е. О. Дідоренка. — 2015. — № 2. — С. 295.
2. Сервецький І. Генезис методів оперативно-розшукової діяльності // Вісн. Академії управління МВС. — 2009. — № 1. — С. 83.
3. Головко Л. В. Дознание и предварительное следствие в уголовном процессе Франции / Л. В. Головко. — М.: СПАРК, 1995. — С. 20.
4. Жалдак С. І. Стандарти нормативно-правової регламентації негласних актів розслідування в європейському кримінальному процесуальному законодавстві // Вісн. Академії адвокатури України. — Т. 11. — № 3 (31). — 2014. — С. 112.
5. Глушков В. О. Урахування Європейської Конвенції з прав людини й основних свобод у правовому регулювання інтрузивних оперативно-технічних заходів та негласних слідчих (розшукових) дій / В. О. Глушков, О. А. Білічак // Держава та регіони: наук.-виробнич. журнал. Серія: Право. — Запоріжжя, 2012. — № 4 (38). — С. 179–185, С. 179–185.